

**Wizyta studyjna:
w poszukiwaniu inspiracji rewitalizacyjnych
w Wielkopolsce i na Dolnym Śląsku**

zdjęcie: Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego.

Zrealizowano w ramach zadania „Wsparcie gmin województwa opolskiego w przygotowaniu i koordynacji programów rewitalizacji”, w ramach dotacji udzielonej Województwu Opolskiemu przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (nr umowy DPT/BDG-II/POPT/264/19 z dnia 19 grudnia 2019 roku) na wzmocnienie zdolności gmin do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych.

Zespół autorski Instytutu Rozwoju Miast i Regionów w składzie:

Tekst: Paulina Basińska, Katarzyna Spadło, Edyta Tomczyk

Zdjęcia: Edyta Tomczyk

Opracowanie graficzne: Paulina Basińska

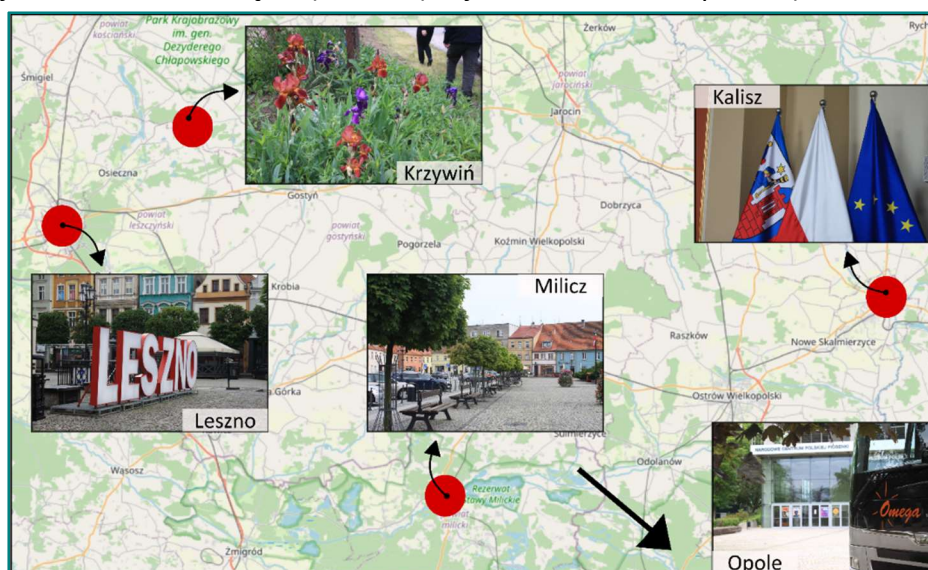
Warszawa, czerwiec 2022 roku

Program wizyty

Ponadregionalna wizyta studyjna została zorganizowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego dla przedstawicieli gmin z regionu w ramach zadania „Wsparcie gmin województwa opolskiego w przygotowaniu i koordynacji programów rewitalizacji”. Wyjazd miał na celu promocję dobrych praktyk z zakresu rewitalizacji i służył wzmocnieniu potencjału instytucjonalnego opolskich samorządów odnośnie do efektywnego przygotowania i realizacji gminnych programów rewitalizacji. Program wizyty opracowano, uwzględniając oczekiwania gmin wyrażone w ankiecie badawczej. Do najczęściej wskazywanych zagadnień, ważnych z punktu widzenia gmin opolskich, należały:

- **tworzenie gminnych programów rewitalizacji,**
- **zarządzania procesem rewitalizacji,**
- **dziedzictwo kulturowe w rewitalizacji,**
- **włączenie społeczne w proces rewitalizacji,**
- **ożywienie gospodarcze obszarów rewitalizacji,**
- **prowadzenie rewitalizacji w mniejszych miejscowościach (na terenach wiejskich, w gminach wiejsko-miejskich),**
- **dobre praktyki w zakresie Specjalnej Strefy Rewitalizacji.**

Preferencje gmin zostały wzięte pod uwagę na etapie tworzenia programu wizyty – wybrano miejscowości o różnej wielkości, realizujące kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w oparciu o programy przygotowane na podstawie ustawy o rewitalizacji, z wykorzystaniem oferowanych przez nią specjalnych narzędzi, prowadzące procesy rewitalizacji w sposób uspołeczniony. Wizyta odbyła się w dniach 24-26 maja 2022 roku i objęła następujące miejscowości: Leszno (województwo wielkopolskie), Krzywiń (województwo wielkopolskie), Milicz (województwo dolnośląskie), Kalisz (województwo wielkopolskie).

Mapa 1. Miasta odwiedzone podczas wizyty ponadregionalnej (oprac. Paulina Basińska, fot. Edyta Tomczyk)

Leszno

O Lesznie słów kilka

Leszno jest miastem na prawach powiatu położonym w województwie wielkopolskim między dwoma dużymi ośrodkami gospodarczymi – Poznaniem a Wrocławiem. Zajmuje powierzchnię 31,9 km², a zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) na koniec 2021 roku liczyło 62 200 mieszkańców. Jest to miasto o bogatej historii poprzemysłowej, z bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą lotnictwa szybowcowego.

Proces rewitalizacji w Lesznie

Pierwszy program rewitalizacji został opracowany na lata 2010-2015 (Lokalny Program Rewitalizacji Leszna na lata 2010-2015 przyjęty uchwałą nr XLII/504/2010 Rady Miejskiej Leszna w dniu 29 kwietnia 2010 roku). Kolejny dokument programowy przygotowano już w trybie ustawy z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777 ze zm.). Uchwałą nr XLI/530/2017 z dnia 26 października 2017 roku przyjęto Gminny Program Rewitalizacji Miasta Leszna na lata 2017-2027. Leszno było jednym z 20 miast laureatów konkursu „Modelowa Rewitalizacja Miast”, w ramach którego realizowano projekt „Nowe tory – centrum Leszna po kolei”, wspierający wdrażanie procesu rewitalizacji miasta.

Wyznaczony w diagnozie delimitacyjnej obszar rewitalizacji zajmuje centralną część miasta (Śródmieście i Podwale, część Nowego Miasta i Leszczynka) – jest zamieszkiwany przez 21% ogółu mieszkańców i zajmuje 9% jego powierzchni. Śródmieście pełni głównie funkcje administracyjne. Koncentrują się tu obiekty użyteczności publicznej i usługowej. Jest terenem o zwartej zabudowie mieszkaniowo-usługowej. Z kolei obszar Podwala charakteryzuje się zróżnicowanym typem zabudowy. W części południowej i centralnej przeważa zabudowa mieszkaniowo-usługowa, natomiast w części północnej obiekty produkcyjno-usługowo-techniczne. Na fragmencie obszaru położonym w Nowym Mieście i Leszczynku dominuje historyczna zabudowa kamienicowa i willowa, w większości o funkcji mieszkaniowej z niewielkim udziałem funkcji usługowej.

Głównymi potrzebami wynikającymi ze zdiagnozowanych problemów na obszarze rewitalizacji są:

- stworzenie zintegrowanych działań w celu zmniejszenia zjawiska dziedziczenia ubóstwa,
- zwiększenie liczby lokali handlowo-usługowych w centrum miasta i ograniczenie liczby pustostanów,
- usunięcie wyrobów azbestowych,
- zagospodarowanie terenów pokolejowych,
- poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, pojedynczych lokali i przestrzeni publicznej.

Niewątpliwym potencjałem obszaru rewitalizacji jest wysoki poziom zaangażowania obywatelskiego i kapitału społecznego cechujący lokalną społeczność. Działają tu aktywne grupy i organizacje, które utrzymują kontakty z przedstawicielami miasta, informując ich o potrzebach i sposobach ich zaspokojenia. Dzięki tak intensywnej działalności w mieście zachodzą zmiany. Dużym potencjałem obszaru, przekładającym się na wysoką jakość życia, są również instytucje kultury, lokalne dziedzictwo kulturowe i rozległe tereny zielone w historycznym centrum.

W GPR Leszna zaplanowano 53 przedsięwzięć podstawowych i 30 uzupełniających, które odpowiadają na wszystkie zdiagnozowane problemy obszaru rewitalizacji, stanowiąc o kompleksowej i zintegrowanej interwencji.

Dobre praktyki z Leszna

Ratusz – prezentacja dobrych praktyk rewitalizacyjnych dotyczących komunikacji społecznej, partycypacji i włączenia społecznego
Stacja Biznes (pl. Metziga 1) – miejsce dla mieszkańców wykorzystywane w różnych celach w zależności od zaistniałych potrzeb
Miejska Biblioteka Publiczna w Lesznie (pl. Metziga) – wielofunkcyjny obiekt potrzebnej infrastruktury społecznej
Tereny pokolejowe / Nowe Młyny – koncepcja włączenia terenów zdegradowanych w tkankę miasta i ożywienia tego fragmentu miasta wypracowana w ramach „Modelowej Rewitalizacji Miast”
Rynek i okolice – stworzenie symbolu rewitalizacji i spójnej informacji wizualnej; pomysły na ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji i włączenie społeczne
Park Kościuszki i planty – cenny przyrodniczo teren po rewaloryzacji
Dom Dziecka Caritas (ul. Paderewskiego) – przykład udanej modernizacji obiektu zabytkowego i jego rozbudowy uwzględniający osoby ze szczególnymi potrzebami
Wieża Ciśnień (ul. Poniatowskiego 1) – etapowanie prac mające na celu stworzenie w wieży Leszczyńskiego Centrum Nauki, obiektu wypełniającego lukę w brakującej infrastrukturze społecznej
Nowe Pompy (Al. Słowackiego) – włączenie się przedsiębiorców w proces rewitalizacji, przedsięwzięcie prywatne z zakresu mieszkalnictwa w zabytkowych obiektach, w tym budynku przemysłowym

Co zwróciło szczególną uwagę?

Zabytkowy ratusz ze smukłą wieżą zegarową, którego początki sięgają pierwszej połowy XVII wieku, jest główną dominantą Rynku w Lesznie, a także sercem miasta i obszaru rewitalizacji.

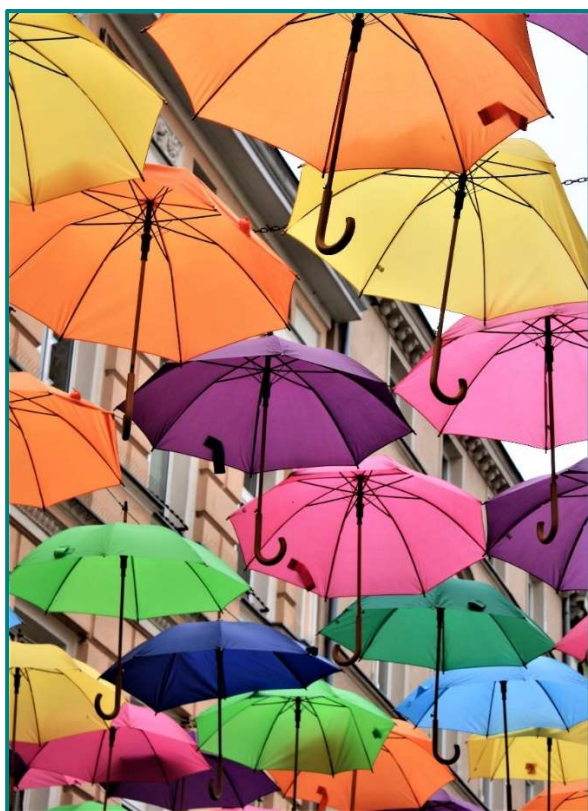
Zdjęcie 2. Rynek w Lesznie (fot. Edyta Tomczyk)

Główna praktyka leszczyńskiej rewitalizacji wiąże się z **organizacją i zarządzaniem tym procesem przy dużym udziale społecznym**, możliwym dzięki dokładnemu zmapowaniu potencjalnych interesariuszy i skutecznemu włączeniu ich od samego początku prac we wspólne opracowanie „Programu partycypacji społecznej w procesie rewitalizacji Leszna”. Dzięki temu udało się w Lesznie zbudować silne partnerstwo na rzecz rewitalizacji z dużym udziałem organizacji pozarządowych i lokalnych przedsiębiorców.

Potem, na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego i rewitalizacji oraz przygotowaniu samego programu, sięgnięto po oryginalne i **innovacyjne formy konsultacji społecznych**, do których należały spacer studyjny, warsztaty, w tym rajdy rowerowe po obszarze prowadzone przez prezydenta miasta, „antykonferencje” prowadzone w swobodnej atmosferze (na leżakach, w nieformalnych strojach) poza siedzibą urzędu miejskiego, służące informowaniu mieszkańców o procesie rewitalizacji i promowaniu tej idei. Aby dotrzeć i zaktywizować wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji, wrzucano indywidualne zaproszenia na konsultacje do skrzynek listowych czy prowadzono konsultacje w sprawie wybranego fragmentu obszaru rewitalizacji – pojedynczych ulic.

Działania promujące proces rewitalizacji w Lesznie objęły stworzenie **nośnego hasła** – „Nowe tory – centrum Leszna po kolei” i wymyślenie **symbolu** – kolorowych parasolek rozwieszonych

nad ulicą staromiejską wychodzącą z rynku, a także nieszablonowe informowanie o zasadach, którymi rządzi się proces rewitalizacji. W tym celu opracowano „Doświadczalnik”, swoisty przewodnik przybliżający mieszkańcom proces rewitalizacji z użyciem niespecjalistycznego słownictwa, który w zamyśle był też odpowiedzią na krytyczne uwagi czy wątpliwości co do sensu całego procesu. Przy udziale wolontariuszy i finansowym wsparciu interesariuszy (przedsiębiorców) stworzono atrakcyjny wizualnie L Magazyn promujący obszar rewitalizacji i działających tu przedsiębiorców.

Zdjęcie 3. Kolorowe parasolki – symbol rewitalizacji w Lesznie (fot. Edyta Tomczyk)

Zdjęcie 4. Stacja Biznes. Strefa Kreatywna w Lesznie (fot. Edyta Tomczyk)

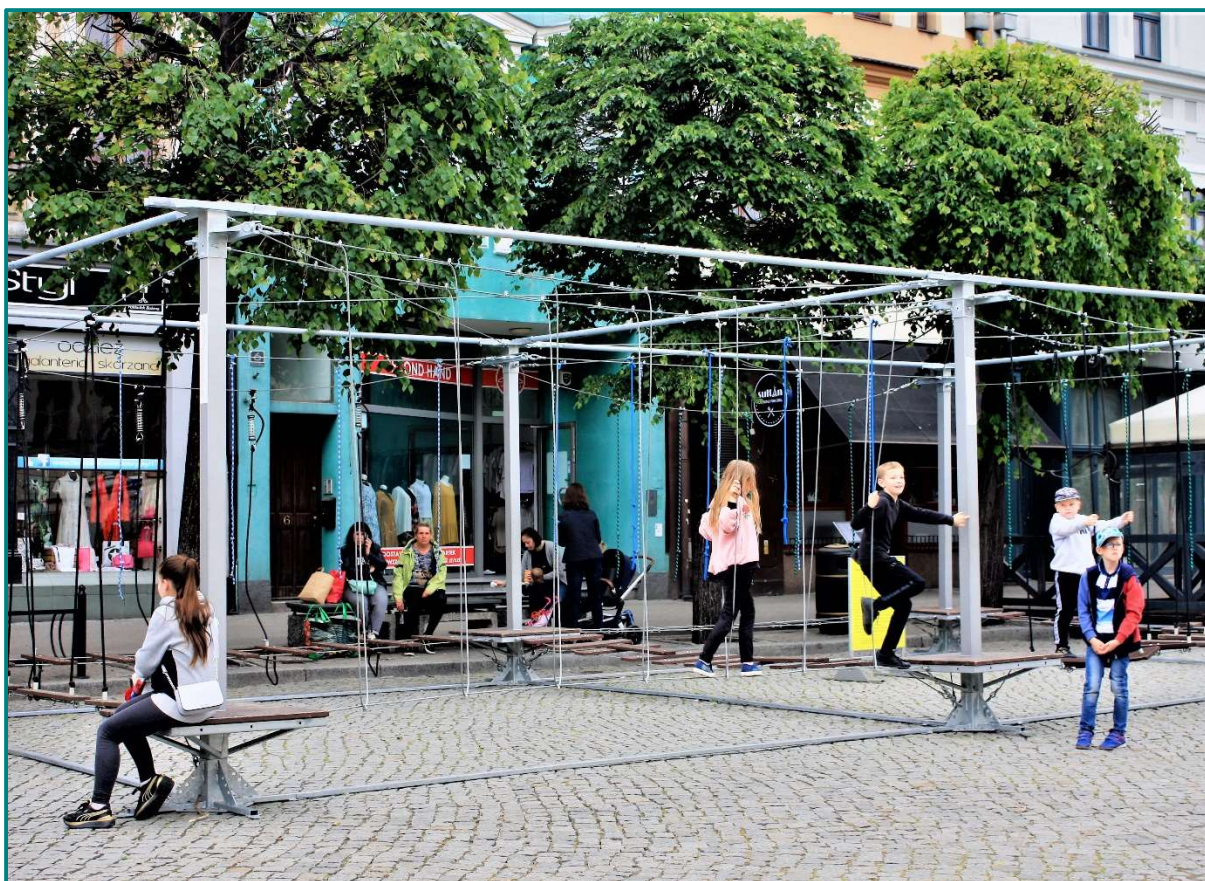
Miasto przykłada też wagę do procesu **partycypacji społecznej i włączenia społecznego** na etapie wdrażania GPR. Po przyjęciu programu powołano **Komitet Rewitalizacji**, złożony z przedstawicieli szerokiego grona interesariuszy, którego skład był konsultowany społecznie. Działania komitetu cechuje duża przejrzystość – informacje o wyborze członków, raport z konsultacji społecznych w sprawie powołania komitetu, sprawozdania z posiedzeń i zasady działania są podane do wiadomości publicznej w zakładce strony poświęconej rewitalizacji. Na stronie tej podano też sposób, w jaki można skontaktować się z komitetem (adres mailowy i nr telefonu). Interesariusze włączają się też spontanicznie w organizację imprez odbywających się na obszarze rewitalizacji, wspierając je swoją pracą lub finansowo.

Taka skuteczność organizacji i **zarządzania procesem rewitalizacji** w Lesznie, przy tak dużym udziale interesariuszy, jest możliwa dzięki powołaniu Referatu ds. Rewitalizacji, w ramach którego prowadzone są wszystkie działania, w tym informacyjno-promocyjne. Pracownicy tego referatu nie są typowymi urzędnikami przy biurkach – jest to zaangażowany, dobrze

rozumiejący się zespół, który działa w terenie, utrzymuje wypracowaną sieć kontaktów, na bieżąco śledzi to, co dzieje się na obszarze rewitalizacji, i w miarę potrzeby reaguje na zaistniałe sytuacje. Dzięki konsekwentnej pracy udało się zyskać grupę interesariuszy, którzy mają zaufanie do urzędu miasta i aktywnie włączają się w proces rewitalizacji. Oprócz silnych kontaktów z interesariuszami udało się także nawiązać trwałą współpracę z innymi wydziałami i jednostkami miejskimi, szczególnie z architektem miejskim i konserwatorem miejskim.

Drugim charakterystycznym rysem leszczyńskiej rewitalizacji jest skoncentrowanie się na kwestii **ożywienia gospodarczego obszaru rewitalizacji** – osiągnęta tak dzięki przedsięwzięciom rewitalizacyjnym, jak i ścisłej współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami. W ramach „Modelowej Rewitalizacji Miast” na terenie starówki otwarto Stację Biznes. Strefa kreatywna – miejsce wspierające proces rewitalizacji. Służy ono animowaniu społeczności, w tym szczególnie przedsiębiorców i osób przedsiębiorczych. Organizowane są tu spotkania informacyjne czy sieciujące, bezpłatne warsztaty, m.in. aktywizacyjne. Jeśli chodzi o działania progospodarcze, do cyklicznie organizowanych wydarzeń należą: Business Speed Networking – spotkania networkingowe dla lokalnych przedsiębiorców, English Business Cafe – konwersacje po angielsku, warsztaty RODO, porady prawne świadczone przez prawników, szkolenia z prawa podatkowego współorganizowane z urzędnikami z Urzędu Skarbowego czy szkolenia z pozyskiwania funduszy unijnych. Co ważne, jest to miejsce o otwartej formule, jako że ma odpowiadać na bieżące potrzeby – obecnie np. służy aktywnemu wsparciu uciekinierów wojennych czy spotkaniom Koła Gospodyń Miejskich – Cura Domestica.

Ożywienie starówki nie byłoby możliwe bez wyprowadzenie stąd ruchu samochodów, dzięki czemu powstała bezpieczna, przyjazna dla pieszych i rowerzystów przestrzeń. W efekcie można było przeznaczyć ten fragment miasta na innowacyjne pomysły w sferze przestrzennej przyczyniające się do aktywizacji mieszkańców obszaru i włączenia społecznego. Przykładem może być Małpi Gaj w Rynku – ruchomy plac zabaw przeznaczony przede wszystkim dla dzieci z obszaru rewitalizacji. Uwolnienie się od samochodów pozwoliło także na stworzenie przestrzeni dla najrozmaitszych imprez integrujących mieszkańców organizowanych z udziałem interesariuszy, w tym organizacji pozarządowych i przedsiębiorców. Do takich wydarzeń należą Rynki Śniadaniowe czy Leszczyński Uliczny Festiwal Artystyczny „LUFA”, organizowany raz do roku na ulicach miasta i w Parku Kościuszki.

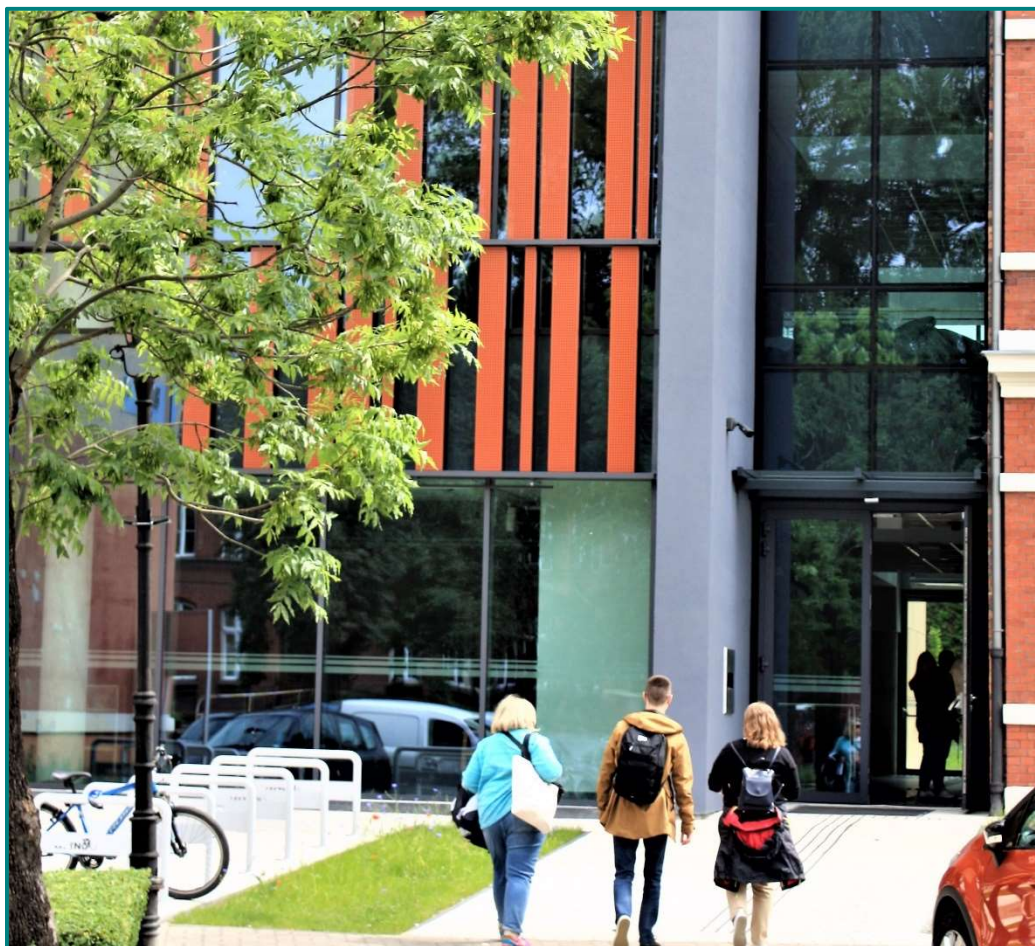
Zdjęcie 5. Małpi Gaj na leszczyńskim rynku (fot. Edyta Tomczyk)

Inne działania służące ożywieniu gospodarczemu polegają tna różnorodnym wspieraniu lokalnych przedsiębiorców – m.in. restauratorów prowadzących restauracje w rynku, którym z powodu skutków pandemii miasto wyszło naprzeciw i nie pobierało opłat za ogródki w okresie jesienno-zimowym. Wzmocnieniu przedsiębiorców służy także uspołnienie informacji wizualnej, w tym szyldów, a także konkurs „Przemiana wewnętrzna” prowadzony wśród przedsiębiorców działających na obszarze rewitalizacji, którego celem jest dopasowanie oferty handlowej do potrzeb klientów przez odpowiednią aranżację przestrzeni handlowej i dzięki temu lepsza promocja oferty wśród mieszkańców.

O sukcesie świadczą **projekty prywatnych przedsiębiorców**, które wpisują się w prowadzony proces rewitalizacji. Przykładem mogą być Nowe Pompy – remontowany obecnie przez prywatnego właściciela zespół zabytkowych budynków, w tym o charakterze przemysłowym, przy Al. Słowackiego, który ma pełnić funkcje mieszkalno-usługowe, przyczyniając się do zwiększenia miksu społecznego, podniesienia spójności przestrzennej i estetyki w okolicach zrewaloryzowanych plant miejskich, ale także ożywienia tego fragmentu miasta.

W uznaniu zasług corocznie miasto przyznaje tytuł lidera rewitalizacji dla właścicieli nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji, którzy przyczynili się do poprawy wizerunku przestrzeni publicznej przez wzniesienie nowego obiektu lub poddanie istniejącego budynku obiektu modernizacji, rewaloryzacji lub adaptacji.

Spójność przestrzenna i zmniejszenie chaosu estetycznego pozostają jednymi z ważniejszych kwestii podejmowanych w ramach procesu rewitalizacji w Lesznie. Miasto jest bowiem przecięte „na pół” torami kolejowymi, które stanowią trudną do pokonania barierę przestrzenną. Stąd powstała koncepcja włączenia tych terenów w tkankę miasta i ożywienia tego fragmentu Leszna. Projekt „Nowe tory – centrum Leszna po kolei” wykorzystuje zdegradowane tereny m.in. na stworzenie multimodalnego węzła przesiadkowego integrującego dworce PKP i PKS, przystanek komunikacji miejskiej, ruch pieszcy i rowerowy, na budowę placu wraz z parkingiem Park&Ride, strefą Kiss&Ride, postojem taksówek i wiatą na rowery. Przygotowano także koncepcję zagospodarowania zieleni i małej architektury dla tego terenu. Obecnie trwają rozmowy z PKP, a także prywatnym właścicielem Nowych Młynów – zabytkowego kompleksu poprzemysłowego z początku XX wieku – położonego w bezpośrednim sąsiedztwie dworca, który planuje tu kompleksowy remont z przeznaczeniem obiektów na cele mieszkalne i usługowe.

Zdjęcie 6. Miejska Biblioteka Publiczna (fot. Edyta Tomczyk)

Leszno może pochwalić się też innymi, położonymi na obszarze rewitalizacji, obiektami zabytkowymi stanowiącymi ważny element lokalnego **dziedzictwa kulturowego**. Ich remonty i modernizacje są szczegółowo uzgadniane z miejskim konserwatorem, a następnie prowadzone pod jego nadzorem. Dzięki ścisłej współpracy udało się wzorcowo wyremontować i rozbudować np. eklektyczną kamienicę z początku XX wieku, w którym

obecnie działa Dom Dziecka Caritas – uwzględniając podczas prac kwestie dostępności do obiektu dla osób ze szczególnymi potrzebami. Z kolei ukończona niedawno Miejska Biblioteka Publiczna stanowi ciekawy przykład remontu dziewiętnastowiecznego budynku dawnej szkoły i jego rozbudowę na potrzeby nowej instytucji kultury, która będzie łączyć wiele funkcji, w tym biblioteki, czytelní, miejsca zajęć i wydarzeń muzycznych, plastycznych oraz edukacyjnych. Staranny projekt również uwzględnił potrzeby osób z niepełnosprawnościami, m.in. umożliwiono osobom z ograniczoną sprawnością ruchową wejście na taras widokowy znajdujący się na dachu.

Inny udany przykład remontu obiektu zabytkowego dotyczy Wieży Ciśnień z końca XIX wieku, która często służy do realizacji projektów artystycznych i edukacyjnych, a w przyszłości stanie się siedzibą Leszczyńskiego Centrum Nauki. Ścisła współpraca z miejskim architektem i konserwatorem widoczna jest także przy pracach rewaloryzacyjnych zabytkowych terenów zieleni leżących na obszarze rewitalizacji. Zarówno Park Kościuszki, jak i planty miejskie, mogą być dobrym przykładem **działań na rzecz środowiska naturalnego w procesach rewitalizacji** prowadzonych z poszanowaniem terenów historycznych i lokalnej tożsamości.

Krzywiń

O gminie Krzywiń słów kilka

Krzywiń to przykład małej gminy miejsko-wiejskiej położonej w województwie wielkopolskim. Zajmuje powierzchnię 1,67 km² i według danych GUS za 2021 rok mieszka 9870 osób, z których większość nadal utrzymuje się z rolnictwa. Zaletą gminy są walory przyrodnicze, nieskażone środowisko naturalne, brak zakładów przemysłowych.

Proces rewitalizacji w gminie Krzywiń

W gminie funkcjonuje Lokalny Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Krzywiń na lata 2017-2023 (LPR) przyjęty uchwałą nr XXXIX/266/2018 Rady Miejskiej Krzywinia w dniu 2 lutego 2018 roku. Na podstawie analizy zjawisk kryzysowych wyznaczono obszar rewitalizacji na terenach wiejskich, który zajmuje 19,61% powierzchni gminy i jest zamieszkały przez 20,43% ogółu ludności. Obszar rewitalizacji składa się z następujących sołectw: Bielewo, Łuszkowo, Świniec, Żelazno, Rogaczewo Małe i Zbęchy-Pole.

Na etapie diagnozy w Łuszkowie głównym zidentyfikowanym problemem było bezrobocie, natomiast najważniejszym potencjałem – kapitał ludzki – zintegrowana i zaangażowana w działania na rzecz miejsca zamieszkania społeczność. We wsi Świniec stwierdzono niską aktywność gospodarczą, za to jej potencjał także stanowią aktywni i zintegrowani mieszkańcy. Z kolei we wsi Bielewo dużym problemem okazał się brak aktywnej społeczności, a także bezrobocie, mała aktywność gospodarcza i zły stan techniczny obiektów budowlanych. Potencjałem jest historia tej miejscowości, której początki sięgają od 1302 roku – może ona stanowić podstawę do budowy lokalnego kapitału społecznego i rozwoju turystyki.

Głównymi potrzebami obszaru rewitalizacji w gminie są:

- zmniejszenie liczby osób korzystających z pomocy społecznej,
- remont budynków w złym stanie technicznym,
- zwiększenie przedsiębiorczości wśród mieszkańców,
- zwiększenie integracji wśród mieszkańców,
- usunięcie wyrobów zawierających azbest,
- zatrzymanie emigracji osób w wieku produkcyjnym.

W LPR znajduje się dziewięć przedsięwzięć podstawowych, w tym cztery społeczne i pięć inwestycyjnych. Dodatkowo w programie uwzględniono dwa projekty uzupełniające. Najważniejsze przedsięwzięcia zostały zrealizowane na podobszarach Świniec, Łuszkowo i Bielewo. Niezrealizowane potrzeby rewitalizacyjne z pozostałych podobszarów (Żelazno, Rogaczewo Małe i Zbęchy-Pole) stanowią podstawę do kontynuowania procesu, tym razem w oparciu o gminny program rewitalizacji.

Dobre praktyki z gminy Krzywiń

Nowe Centrum Świńca – miejsce rekreacji, zabawy, remont budynku przedszkola
Centrum Integracji i Aktywizacji Lokalnej w Łuszkowie – stworzenie bazy dla aktywnej działalności rady sołectkiej i mieszkańców
Świetlica wiejska w Bielewie – miejsce integracji społecznej

Co zwróciło szczególną uwagę?

Rozwiązania zaprezentowane w gminie Krzywiń mogą stanowić dobrą praktykę **prowadzenia rewitalizacji na terenach wiejskich**, gdzie interwencja rewitalizacyjna została precyzyjnie dopasowana do potrzeb lokalnej społeczności. Koncentruje się ona na jednym dużym przedsięwzięciu stanowiącym kompleksową odpowiedź na zdiagnozowane problemy poszczególnych podobszarów rewitalizacji. Wszystkie zadania inwestycyjne zostały zrealizowane w latach 2018-2020 w ramach jednego projektu „Reaktywacja mieszkańców Gminy Krzywiń poprzez rewitalizację wybranych obszarów wiejskich w miejscowościach: Bielewo, Łuszkowo i Świniec”, na który gmina otrzymała dofinansowanie z RPO WW 2014-2020 w wysokości prawie 4,5 mln zł. Projekt został realizowany w partnerstwie z Biblioteką Publiczną Miasta i Gminy Krzywiń oraz Spółdzielnią Socjalną ECOSS.

Projekt ten objął następujące działania:

- stworzenie Nowego Centrum Świńca – miejsca rekreacji, zabawy i wypoczynku w tej wsi,
- utworzenie Centrum Integracji i Aktywizacji Lokalnej w Łuszkowie,
- remont świetlicy wiejskiej w Bielewie.

Wszystkie działania służyły podniesieniu jakości życia oraz **włączeniu społecznemu i aktywizacji mieszkańców** na poszczególnych podobszarach. Dlatego projektom o charakterze infrastrukturalnym, polegającym na stworzeniu odpowiedniej bazy, towarzyszą działania prospołeczne o miękkim charakterze, do których należą: „Integracja Społeczna Mieszkańców”, „Aktywizacja Osób Starszych” „Animacja mobilnego ośrodka kultury dla dzieci i młodzieży” .

Zdjęcie 7. Nowe Centrum Świńca (fot. Edyta Tomczyk)

W Świńcu na projekt stworzenia nowego centrum wsi ogłoszono konkurs urbanistyczny w współpracy ze Stowarzyszeniem Architektów Polskich (SARP), co świadczy o randze tego przedsięwzięcia, chęci znalezienia oryginalnego, dopasowanego do lokalnego kontekstu rozwiązania i wysoką dbałość o jakość całego projektu. Formułę tak przeprowadzonego konkursu pod auspicjami znanej i opiniotwórczej organizacji SARP należy na pewno uznać za dobrą praktykę. W rezultacie powstała tu nie tylko brakująca infrastruktura społeczna w postaci nowoczesnego, wielofunkcyjnego boiska i placu zabaw ze skwerem, ale pełniąca też funkcję centrotwórczą, sprzyjającą aktywizacji i integracji społecznej mieszkańców wsi. O kompleksowości projektu świadczy uwzględnienie innych potrzeb, w tym związanych z poprawą jakości środowiska (zmiana systemu ogrzewania w kotłowni świetlicy wiejskiej; stworzenie przydomowej oczyszczalni ścieków), a także poprawą spójności przestrzennej (nowe nasadzenia zieleni, doprowadzenie ścieżek i zainstalowanie małej architektury – ławek i stojaka na rowery).

Zdjęcie 8. Wystawa prac poplenerowych w Łuszkowie (fot. Edyta Tomczyk)

Włączeniu społecznemu służył też projekt zrealizowany w Łuszkowie, którego celem było utworzenie w wyremontowanym budynku Centrum Integracji i Aktywizacji Lokalnej. W budynku powstała nowa sala spotkań, pomieszczenie stworzone z myślą o działających na terenie gminie formalnych i nieformalnych organizacjach pozarządowych, m.in. lokalnym Klubie Seniora czy Ochotniczej Straży Pożarnej. W centrum, które przede wszystkim stawia sobie za cel aktywizację i integrację lokalnej społeczności, prowadzone są warsztaty artystyczne i zajęcia animacyjne, np. cieszące się dużą popularnością zajęcia kulinarne odbywające się w ramach „Akademii Małego Kucharza”. Obiekt został dostosowany do osób z niepełnosprawnościami, spełniając tym samym zasady dostępności. Odbywają się tu także zebrania wiejskie czy spotkania niezwykle aktywnej rady sołectkiej. Wiele z dziejących się tu aktywności dzieje się dzięki oddolnym inicjatywom i środkom pozyskanym przez samą radę. Do takich imprez należą np. warsztaty śpiewu utworów staropolskich, połączone z biesiadą, które zorganizowano przy wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN) w ramach Programu Narodowego Centrum Kultury „EtnoPolska2020”. Inną inicjatywą było zorganizowanie pleneru rzeźbiarsko-malarskiego dzięki dofinansowaniu pozyskanemu z Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków PFIO. O chęci aktywizacji mieszkańców najlepiej świadczy hasło wymyślone na potrzeby działań rewitalizacyjnych: „Łuszkowo nie dla śpiochów”.

Podobną rolę pełni wyremontowana świetlica wiejska w Bielewie, jedna z najnowocześniejszych placówek tego typu w regionie, gdzie planuje się różne wydarzenia

integracyjne, w tym imprezy i festyny, przeznaczone dla mieszkańców tego podobszaru rewitalizacji i przez nich współorganizowane.

Zdjęcie 9. Nowo wyremontowana świetlica wiejska w Bielawie (fot. Edyta Tomczyk)

Milicz

O Miliczu słów kilka

Milicz jest gminą miejsko-wiejską położoną w województwie dolnośląskim, w samym sercu Doliny Baryczy, obszaru objętego ochroną w ramach sieci Natura 2000. Gmina zajmuje powierzchnię 13,5 km² i według danych GUS za 2021 rok jest zamieszkiwana przez 23 915 osób. Charakterystyczną cechą Milicza są jej wyjątkowe walory naturalne, które warunkują w dużej mierze profile prowadzonych tu przedsięwzięć gospodarczych.

Proces rewitalizacji w Miliczu

28 grudnia 2016 roku uchwałą nr XXXV/225/2016 przyjęto Program Rewitalizacji Gminy Milicz na lata 2016-2023 w opracowany na podstawie ustawy o samorządzie gminnym. W efekcie przeprowadzonych analiz zjawisk kryzysowych wyznaczono obszar rewitalizacji zajmujący 0,94% powierzchni gminy i zamieszkały przez 23,35% ogółu mieszkańców. W obszarze rewitalizacji znalazły się dwa obszary miejskie znajdujące się w północnej i centralnej części miasta. Milicz był jednym z 20 miast – laureatów konkursu „Modelowa Rewitalizacja Miast”.

W ramach tego konkursu zrealizowano tu projekt „Milicz od Nowa – wielowymiarowy program rewitalizacji miasta Milicz”.

Podobszar rewitalizacji położony w północnej części miasta charakteryzuje się współczesną zabudową jednorodziną. Ponadto prowadzą tu działalność zakłady przemysłu mięsnego, drzewnego i rolniczego, korzystające z bliskiego położenia względem drogi krajowej nr 15 (odcinek Wrocław – Poznań) oraz dostępności powierzchni magazynowych i wolnych działek z przeznaczeniem na usługi. Z kolei obszar położony w centrum miasta cechuje najstarsza, zwarta, często zabytkowa zabudowa. Centrum jest bardzo dobrze wyposażone w infrastrukturę usługową, społeczną, handlową. Potencjał obszaru stanowią liczne obiekty edukacyjne, gospodarcze, społeczne. Dodatkowo w centralnej części tej jednostki znajduje się zabytkowy park wraz z klasycystycznym pałacem Maltzanów.

Głównymi zdiagnozowanymi problemami obszaru rewitalizacji są:

- koncentracja problemów społecznych,
- zły stan techniczny obiektów mieszkaniowych, przestrzeni publicznych i półpublicznych, infrastruktury drogowej,
- nieuporządkowane tereny zieleni miejskiej,
- brak miejsc integracji społecznej i zawodowej,
- brak miejsc spędzania czasu wolnego dla mieszkańców.

W programie rewitalizacji zaplanowano 25 przedsięwzięć podstawowych i 34 przedsięwzięcia uzupełniające. Przeważają przedsięwzięcia sfery społecznej i gospodarczej.

Dobre praktyki z Milicza

Obiekt Starej Rzeźni (ul. Szewska, podwórze przylegające bezpośrednio do obiektu oraz budynek wspólnoty mieszkaniowej Rynek 17) – obiekt wielofunkcyjny łączący zadania domu kultury, miejsca spotkań dla mieszkańców, punktu informacji turystycznej

Kolorowe kamienie (Rynek 20, Rynek 6, Zamkowa 1-3 oraz Garncarska 1) – projekt poprawy estetycznej starówki

Małe granty na metamorfozę podwórek i powstały z tych środków mural – przedsięwzięcie aktywizujące społeczność lokalną z obszaru rewitalizacji

Co zwróciło szczególną uwagę?

Milicz jest **gminą miejsko-wiejską**, która może być dobrym przykładem niewielkiego ośrodka, które zaplanowało i skutecznie realizuje program rewitalizacji. Konsekwencja ta przy dużej skali potrzeb i stosunkowo niewielkich środkach świadczy o dobrym **zarządzaniu procesem rewitalizacji i uznaniu tej polityki za jedną z ważniejszych w procesach kreowania rozwoju miasta**. Zdobyte doświadczenie i rezultaty związane z wdrażaniem programu rewitalizacji w okresie 2014-2020 sprawiają, że gmina zamierza przystąpić do opracowania kolejnego

programu rewitalizacji, tym razem przygotowywanego już na podstawie ustawy o rewitalizacji, który pozwoli na kontynuację dotychczasowych działań. Doświadczenia Milicza wskazują, że rewitalizacja jest procesem długoletnim, wymagającym planowania ponad bieżącymi perspektywami unijnymi.

Zdjęcie 10. Milicki rynek w kwiatkach (fot. Edyta Tomczyk)

Zdjęcie 11. Wystawa fotograficzna w Starej Rzeźni (fot. Edyta Tomczyk)

Ważną rolę w przygotowaniu i prowadzeniu działań rewitalizacyjnych zajmowało **włączenie społeczne**, w tym konsultacje, imprezy i warsztaty dla mieszkańców obszaru mające na celu dyskusje na temat ożywienia centrum miejscowości, które doprowadziły m.in. do przystąpienia placówek handlowych i usługowych do akcji zniżek dla seniorów przyznawanych na podstawie specjalnej karty seniora. Jedną z form aktywizacji były konkursy na małe granty dla mieszkańców, których efektem był m.in. zainicjowany przez grupę „Młodzież dla Miliczan” mural upamiętniający stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości, który powstał przy Ośrodku Kultury w Miliczu w 2018 roku. Z kolei, aby zapewnić wysoką jakość planowanej w kolejnej perspektywie przebudowy rynku, został zorganizowany konkurs architektoniczno-urbanistycznego na opracowanie koncepcji zagospodarowania terenu przestrzeni publicznej – „Milicki rynek jako bezpieczne centrum społeczno-gospodarcze”.

Choć milicki rynek jeszcze czeka na przebudowę, w ramach rewitalizacji udało się gminie zrealizować inny flagowy projekt – przebudowę i adaptację zabytkowego budynku dawnej rzeźni na cele kulturalno-społeczne. Dobra praktyka przyświecająca temu przedsięwzięciu

polega wprowadzeniu nowych funkcji do nieużytkowanego budynku, stanowiącego lokalne dziedzictwo kulturowe. W ramach projektu „Adaptacja przestrzeni zlokalizowanej w ścisłym centrum miasta na cele organizacji miejsca integracji społecznej i zawodowej” zrealizowano nie tylko zamierzenie inwestycyjne, ale i zaczęto odbudowywać pozytywny wizerunek centrum Milicza, w tym rynku, który powinien być wizytówką miasta. Prace w budynku dawnej rzeźni objęły remont, modernizację i adaptację do nowych funkcji tego obiektu, a także remont ul. Szewskiej i przylegającego podwórza oraz remont jednego budynku przy rynku. Oprócz poprawy stanu technicznego, a więc interwencji, która pozwala na zachowanie lokalnego **dziedzictwa kulturowego**, wprowadzono nowe brakujące na obszarze rewitalizacji funkcje. W obiekcie, której nazwa nawiązuje do dawnej funkcji tego budynku, prowadzone są obecnie działania kulturalne, integracyjne i promujące region – Dolinę Baryczy stynącą ze Stawów Milickich, dobrze rozwiniętej sieci ścieżek rowerowych i spływów kajakowych. Tak więc centrum oprócz działań skierowanych do mieszkańców obszaru rewitalizacji ma też ambicje stania się kołem zamachowym rozwoju całej gminy. Działa tu, skierowany do turystów, punkt informacji turystycznej ze sklepikiem oferującym mapy i pamiątki z regionu. Z kolei w ramach działań na rzecz wzmocnienia integracji mieszkańców obszaru z budynku korzystają także lokalne stowarzyszenia, odbywają się tu wystawy i inne lokalne przedsięwzięcia wspierające handel i gastronomię. Z myślą o aktywizacji lokalnej społeczności przyjęto otwartą formułę działania – choć placówka jest prowadzona przez jednostkę gminną, Ośrodek Kultury w Miliczu, jest miejscem współtworzonym przez mieszkańców.

Kalisz

O Kaliszu słów kilka

Kalisz jest miastem na prawach powiatu położonym w województwie wielkopolskim. Zajmuje powierzchnię 69,42 km² i według danych GUS za 2021 rok jest zamieszkiwany przez 97 905 mieszkańców. Kalisz jest jednym z dwóch głównych ośrodków aglomeracji kalisko-ostrowskiej i Kalisko-Ostrowskiego Okręgu Przemysłowego.

Proces rewitalizacji w Kaliszu

W Kaliszu proces rewitalizacji prowadzony jest w oparciu o Gminny Program Rewitalizacji przyjęty uchwałą nr XLI/512/2017 Rady Miasta w dniu 27 lipca 2017 roku. Wyznaczony obszar rewitalizacji zajmuje centralną część miasta, gdzie mieszka 19,90% mieszkańców Kalisza, zajmując 3,55% jego powierzchni. Obszar rewitalizacji został wyznaczony w granicach zabytkowego historycznego założenia urbanistycznego. Zabudowa obszaru jest zwarta, kamienicowa. Na tym terenie kumulują się problemy związane ze starzeniem się społeczeństwa, niską aktywnością społeczną, niskim poziomem przedsiębiorczości oraz niekorzystnym profilem działalności gospodarczej – działa tu bowiem wiele sklepów alkoholowych, punktów oferujących „szybkie” pożyczki oraz salony gier hazardowych. Na obszarze rewitalizacji zidentyfikowano też złą jakość środowiska naturalnego,

niewystarczający dostęp do sieci ciepłowniczej, niewystarczającą infrastrukturę drogową, niską jakość przestrzeni publicznych i zły stan techniczny obiektów budowlanych.

Głównymi wyzwaniami wynikającymi ze zdiagnozowanych problemów obszaru rewitalizacji są:

- wykorzystanie potencjału turystycznego,
- poprawa kierunku przekształceń przestrzenno-funkcjonalnych,
- poprawa jakości środowiska naturalnego,
- zmiany związane z partycypacją interesariuszy rewitalizacji,
- zagospodarowanie pustostanów,
- rozwój sektora usług dla osób starszych.

W GPR uwzględniono 64 przedsięwzięcia podstawowe i 55 przedsięwzięć uzupełniających. Zaplanowane przedsięwzięcia odpowiadają na wszystkie zdiagnozowane problemy miasta, przesądając o kompleksowości i zintegrowanym charakterze interwencji.

Dobre praktyki z Kalisza

Akcelerator Kultury (Nowy Świat 2A) – otwarty dom kultury współtworzony przez jego użytkowników

Narzędzia do prowadzenia polityki rewitalizacyjnej w ramach Specjalnej Strefy Rewitalizacji i Miejsowego Planu Rewitalizacji – dobre praktyki związane z wprowadzeniem specjalnych narzędzi, których użycie umożliwia ustawa o rewitalizacji

Dom Sąsiedzki (ul. Podgórze 2-4) – miejsce aktywności lokalnej pełniące aktywizującą i integrującą rolę dla mieszkańców obszaru rewitalizacji

Ogród deszczowy (ul. Podgórze 2-4) – zbiornik małej retencji wpisujący się w politykę środowiskową miasta mającą na celu adaptację do zmian klimatu

Ulica Śródmiejska – ożywienie dawnej ulicy handlowej miasta

Planty Miejskie (ul. Piskorzewska i podwórko przy ul. Parczewskiego 5-6) – udany przykład rewaloryzacji cennych terenów zielonych w historycznym centrum

Centrum Organizacji Pozarządowych (ul. Babina 1) – wielowymiarowe wsparcie rozwoju trzeciego sektora prowadzone przez urząd miasta

Ulica Zamkowa i fragment ulicy Piskorzewskiej – innowacyjne rozwiązania środowiskowe: zielony przystanek, promocja rowerów, woonerf wpisujące się w politykę środowiskową miasta mającą na celu adaptację do zmian klimatu

Ratusz (Rynek Główny 20) – rozbudowa funkcji budynku przez stworzenie multimedialnych sal ekspozycyjnych, punktu widokowego

Co zwróciło szczególną uwagę?

Kalisz jest jednym z miast, które traktuje działania rewitalizacyjne jako jedną z ważniejszych polityk miejskich i stanowi przykład **właściwego wykorzystanie potencjału procesu rewitalizacji do kreowania kompleksowego rozwoju terenów miejskich**. Za rewitalizację odpowiada specjalnie powołane Biuro Rewitalizacji wchodzące w skład Wydziału Strategii i Rozwoju. Zespół biura tworzą osoby zaangażowane od 2017 roku w przygotowanie, realizację i monitorowanie gminnego programu rewitalizacji, który został przygotowany w oparciu o ustawę o rewitalizacji. Z biurem współpracuje:

- międzywydziałowy Zespół ds. Rewitalizacji, który odpowiada za wdrażanie projektów rewitalizacyjnych, opiniowanie programu rewitalizacji oraz dostarczanie danych i informacji potrzebnych do jego monitorowania;
- Komitet Rewitalizacji, który zajmuje się opiniowaniem i pomocą w przygotowaniu dokumentów związanych z rewitalizacją.

Rewitalizacja w Kaliszu opiera się na kilku filarach, z których najważniejszy dotyczy szeroko rozumianych **działań partycypacyjnych** prowadzonych zarówno na etapie przygotowania, jak i bieżącego wdrażania programu. Podobnie jak w Lesznie od początku postawiono na stworzenie szerokiego partnerstwa na rzecz rewitalizacji, w tym przypadku ze szczególnie silnym włączeniem organizacji pozarządowych. Aby zachęcić interesariuszy do uczestnictwa w konsultacjach społecznych, postawiono na nietypowe formy, dostosowując się do możliwości uczestników. Konsultacje odbywały się w godzinach popołudniowych poza urzędem miasta, np. w dogodnie położonym pod względem komunikacyjnym Centrum Usług Społecznych lub w stworzonych do tego celu punktach konsultacyjnych. Prowadzono je także za pomocą geoankiety. Podczas wdrażania programu rewitalizacji konsultacje odbywały się z użyciem prototypowania i warsztatów z makietą. W trakcie wypracowywania koncepcji miejscowego programu rewitalizacji działała specjalnie powołana grupa robocza, złożona z sektorowych ekspertów, a przedstawiciel Komitetu Rewitalizacji był członkiem komisji konkursowej zajmującej się oceną opracowywanej koncepcji architektoniczno-urbanistycznej rynku. Aktywizacyjną rolę pełnią też organizowane każdego roku konkursy na małe granty i dotacje dla organizacji pozarządowych.

Kaliską rewitalizację promuje nośne hasło, podkreślające rolę partycypacji społecznej w tym procesie: „Kalisz – dopisz swoją historię”. Symbolem przemiany przestrzennej na obszarze rewitalizacją są zaś kolorowe rowery miejskie.

Za wzorcowe można także uznać samo **przygotowanie gminnego programu** – z powodu kompleksowego podejścia, uwzględniającego szerokie badania ilościowe i jakościowe potrzeb różnych interesariuszy obszaru rewitalizacji, a także opracowywanych pogłębionych analiz: transportowej i opłacalności infrastruktury ciepłowniczej. Takie podejście pozwoliło na zaplanowanie skuteczniejszej interwencji i umożliwiło skupienie się na diagnozowanych potrzebach obszaru rewitalizacji i jego potencjałach.

Zdjęcie 12. Akcelerator Kultury w Kaliszu (fot. Edyta Tomczyk)

Zdjęcie 13. Udekorowane okno w Domu Sąsiedzkiem (fot. Edyta Tomczyk)

Motywy wiodącym – wynikającym z przeprowadzonej diagnozy – stały się innowacyjne rozwiązania w sferze społecznej, do których należą trzy flagowe projekty – miejsca w różny sposób przeciwdziałające marginalizacji społecznej. Pierwszym z nich jest **Akcelerator Kultury**, miejska instytucja kultury, działająca w zabytkowym budynku dawnej hali targowej, wyposażona w salę teatralno-multimedialną, warsztat ceramiczny, ciemnię fotograficzną i przestrzeń warsztatowo-wystawienniczą. Jej celem jest nie tylko upowszechnianie kultury w ciekawy sposób, ale i umożliwienie działań innym podmiotom, w tym grupom oddolnym, które mogą organizować własne warsztaty czy wydarzenia – taką cykliczną oddolną imprezą jest cieszące się dużą popularnością Granie Wspólne.

Innym miejscem stworzonym z myślą o mieszkańcach obszaru rewitalizacji jest **Dom Sąsiedzki**, przestrzeń prowadzona przez wyłonioną w konkursie organizację pozarządową, której zadaniem jest zarządzanie tym miejscem i tworzenie warunków do tego, by wpadali tu mieszkańcy na spotkania przy kawie, planszówkach, na rozmowy i wspólne spędzanie czasu, także w ramach najrozmaitszych warsztatów i zajęć. Działa tu m.in. klub dla rodziców i dzieci, udzielane są bezpłatne porady prawne, organizowane półkolonie dla dzieci i młodzieży oraz pojedyncze imprezy, odbywają się także dyżury urzędników miejskich.

Odmienny charakter ma **Centrum Organizacji Pozarządowych**, którego gospodarzem jest miasto – oferowane jest tu szerokie wsparcie dla kaliskich organizacji społecznych. Centrum udostępnia tym podmiotom pomieszczenia, adres korespondencyjny, użycza skrzynek pocztowych dla przychodzącej do nich korespondencji, udziela bezpłatnie porad prawnych

i księgowych. Ponadto, aktywnie działa na rzecz sieciowania organizacji miejskich. Pomieszczenia centrum są też wykorzystywane na różne spotkania gminne, m.in. na konsultacje w ramach procesu rewitalizacji.

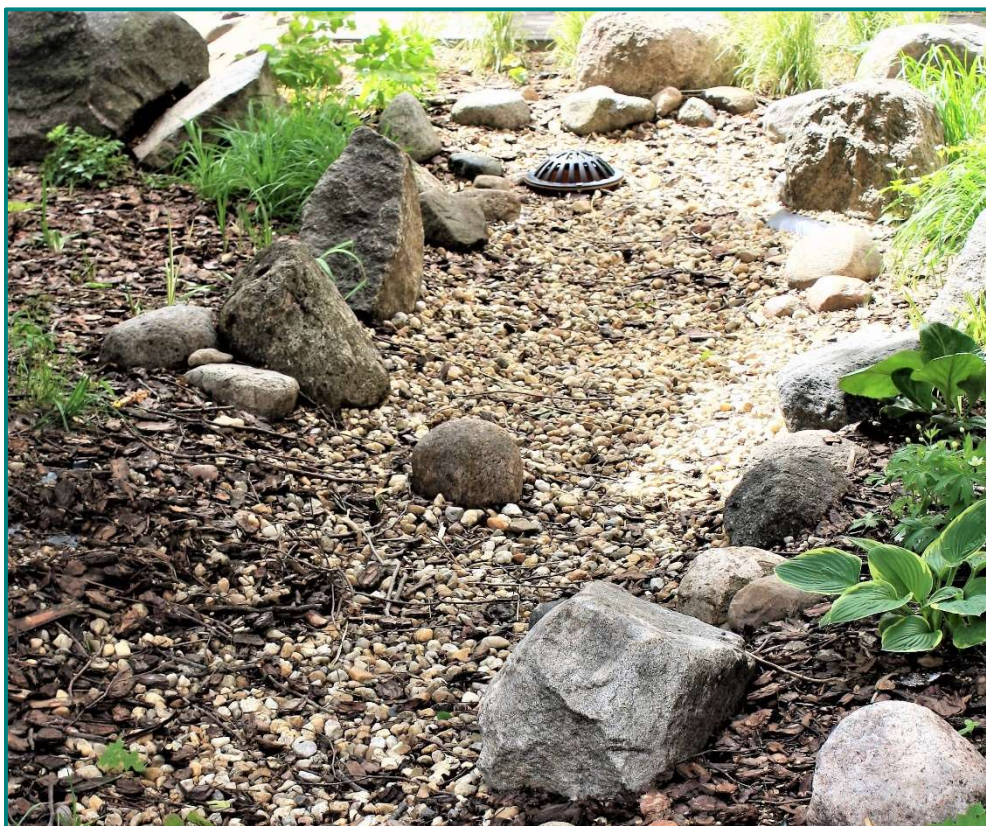

Zdjęcie 14. Logo Centrum Organizacji Pozarządowych w Kaliszu (fot. Edyta Tomczyk)

Z myślą o przełamywaniu barier między urzędnikami a mieszkańcami została przeprowadzona renowacja i modernizacja neoklasycystycznego ratusza z lat 20. XX wieku, jedna z głównych atrakcji turystycznych miasta. W ramach prac stworzono multimedialne ekspozycje muzealne, piwnice ze strefą dla dzieci, wieżę widokową, restaurację. W miarę możliwości udostępniono obiekt dla osób ze szczególnymi potrzebami – zainstalowana winda pozwala łatwo dostać się na ostatnie piętro. Aby umożliwić wszystkim widok z tarasu, na który prowadzą już tylko schody, zainstalowano tu kamery, którymi można poruszać i na żywo obserwować to, co widzą osoby z tarasu. Latem dużą popularnością cieszy się zwiedzanie nocne obiektu.

Innym ważnym filarem kaliskiej rewitalizacji jest nacisk kładziony na **aspekty środowiskowe i przestrzenne** polepszające życie mieszkańców obszaru rewitalizacji. Kalisz na tle innych ośrodków w Polsce cechuje bowiem kompleksowe i zrównoważone podejście do rozwoju lokalnego, czego przejawem jest łączenie polityki rewitalizacyjnej ze świadomą polityką klimatyczną. Miasto zostało wybrane przez Ministerstwo Środowiska do programu, którego celem było opracowanie „Planu adaptacji do zmian klimatu Miasta Kalisz do 2030 roku”.

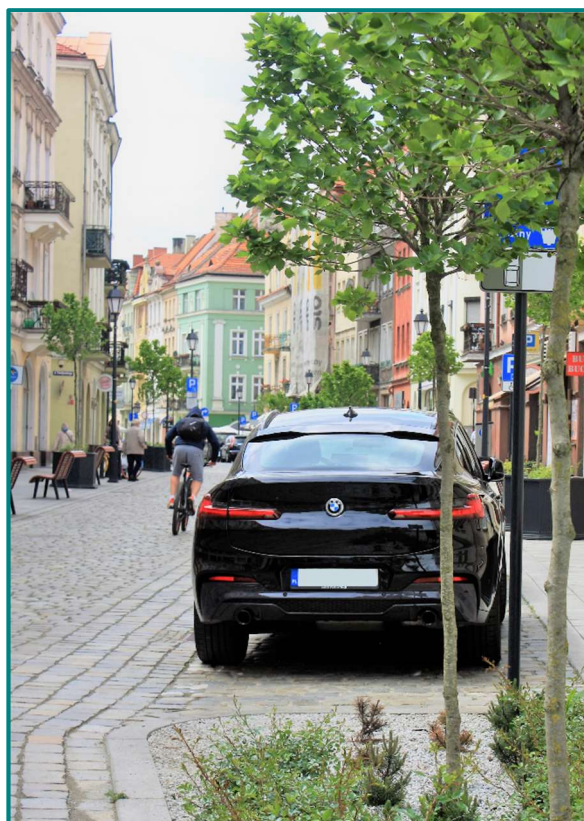
Działania związane z adaptacją do zmian klimatu wpisują się w interwencje rewitalizacyjne, łącząc aspekty środowiskowe i techniczne i przestrzenno-funkcjonalne ze społecznymi i edukacyjnymi.

Zdjęcie 15. Fragment ogrodu deszczowego (fot. Edyta Tomczyk)

Do rozwiązań przeciwdziałających zmianom klimatu należą **ogrody deszczowe**, które z jednej strony łagodzą oddziaływanie wysp ciepła, szczególnie dotkliwych w ścisłych centrach miast, a z drugiej pełnią rolę naturalnych zbiorników małej retencji, które zbierają wodę deszczową. Przykładem takiego rozwiązania jest ogród deszczowy w pobliżu Domu Sąsiedzkiego, który powstał dzięki inicjatywie oddolnej i prac społecznych osób związanych z tym miejscem. Zmniejszeniu temperatury służą także **zielone przystanki** i **strefy kwiatowe**, wprowadzane na obszarze rewitalizacji przez miasto.

Ograniczeniu ruchu samochodowego i przywróceniu przestrzeni miejskiej pieszym służy zbudowany w ramach procesu rewitalizacji pierwszy w mieście **woonef**. Przecinając starówkę i prowadzącą do rynku ul. Zamkową zmieniono w rodzaj drogi osiedlowej w mieście – ulicę o uspokojonym ruchu i małej liczbie miejsc parkingowych. Zadbano o meble miejskie, obniżone krawężniki, wygodne, szerokie chodniki, które pomogą przemieszczać się osobom z problemami ruchowymi, jak i rowerzystom. Wprowadzono dużo zieleni. Dzięki temu powstała atrakcyjna przestrzeń, która będzie mogła być wykorzystywana na działania włączające – wydarzenia, festiwale, imprezy.

Zdjęcie 16. Zielony przystanek w Kaliszu (fot. Edyta Tomczyk)

Zdjęcie 17. Woonerf w Kaliszu (fot. Edyta Tomczyk)

Przeprowadzona na potrzeby gminnego programu rewitalizacji diagnoza wykazała też zasadność skorzystania ze specjalnych rozwiązań, które wprowadza ustawa o rewitalizacji. Obszar rewitalizacji w Kaliszu pokrywa się bowiem z historycznym i zabytkowym założeniem urbanistycznym. W granicach obszaru znajduje się największa liczba budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki te w dużej mierze należą do właścicieli prywatnych, stąd zostali oni uznani za ważnych interesariuszy procesu. Dobrą praktyką jest więc taki sposób prowadzenia procesu rewitalizacji, który włącza tych interesariuszy w działania wynikające z programu rewitalizacji. Włączeniu prywatnych właścicieli kamienic służy ustanowienie na obszarze rewitalizacji **Specjalnej Strefy Rewitalizacji (SSR)**. Obecnie Kalisz jest jedną z 15 gmin w Polsce, które skorzystały z możliwości wykorzystania tego narzędzia do poprawy skuteczności i efektywności procesu rewitalizacji, za co odpowiada w dużej mierze program dotacji do remontów nieruchomości prywatnych uruchomiony w ramach SSR. W ramach programu gmina wspiera dotacjami w wysokości nie większej niż 50% wartości nakładów koniecznych inwestycje polegające na remontach nieruchomości prywatnych położonych na terenie SSR. Do innych rozwiązań Specjalnej Strefy Rewitalizacji, z których aktywnie zamierza korzystać Kalisz, należą: prawo pierwokupu nieruchomości położonych w SSR oraz społeczne budownictwo czynszowe (z możliwością wywłaszczeń nieruchomości na ten cel).

Kalisz jest także pionierem jeśli chodzi o inne rozwiązanie przewidziane w ustawie o rewitalizacji – **Miejscowy Plan Rewitalizacji (MPR)**, przyjęty w 2021 roku. Jest bowiem

pierwszym miastem, które sięgnęło po to narzędzie, aby poprawić stosunki przestrzenne i mieszkaniowe na fragmencie obszaru rewitalizacji – terenie ograniczonym ulicami Jabłkowskiego i Pogórze. Ta dawna robotnicza dzielnica, położona dziś w ścisłym centrum miasta, którą cechują duże problemy społeczne, nie cieszy się dobrą opinią. Miejskowy plan rewitalizacji, którego koncepcję wypracowano w partycypacyjny sposób (prototypowanie, warsztaty z makietą, grupa robocza), ma przede wszystkim służyć realizacji przedsięwzięć społecznego budownictwa czynszowego oraz uspołnieniu zmian przestrzennych w krajobrazie obszaru rewitalizacji, obejmujących m.in. zasady:

- kompozycji przestrzennej nowej zabudowy i harmonizowania planowanej zabudowy z zabudową istniejącą,
- kształtowania form budynków oraz charakterystycznych cech elewacji,
- zagospodarowania i wyposażania terenów przestrzeni publicznych,
- ograniczania prowadzenia działalności handlowej lub usługowej,
- maksymalnej powierzchni sprzedaży obiektów handlowych.

